

Александар Васиљевич ЧАЈАНОВ

СЛУЧАЈ ФРИЗЕРСКЕ ЛУТКЕ
ИЛИ
ПОСЛЕДЊА ЉУБАВ
МОСКОВСКОГ АРХИТЕКТЕ М.

РОМАНТИЧНА ПОВЕСТ. НАПИСАНА БОТАНИЧАРОМ Х.
И ИЛУСТРОВАНА АНТРОПОЛОГОМ А.
МОСКВА, ПРВА ГОДИНА РЕПУБЛИКЕ

*Успомени великог мајстора Ернста Теодора Амадеуса Хофмана
посвећује свој скромни рад аутор*

I Пролог

Слабост, чији је узрок
одавно ваљало пронаћи.

А. Пушкин

Московски архитекта М., градитељ једног од најпосећенијих московских кафеа, познат у московским круговима пре свега по договорштинама из личног живота у стилу Казановиних мемоара, — једном је, пролазећи поред ресторана на Тверском булевару, осетио да је већ стар.

Ресторан, некада преиначен на једној од Јуонових слика, вечерња беспослена гомила и жуте траке московских булевара, обично тако радосни и ведри, угаснуше у његовој души. Јесења врева града, аутомобили Страсног трга, трамвајска звоњава, редови проститутки и дечаци који су продавали цвеће, остављали су га равнодушним.

Све замисли, које до мало пре узнемираваху његово срце, учинише му се баналним, мучно поновљеним стотину пута, и чак се вечерњи сусрет коме је тежио толико месеци и који је требао да значи нови крупан догађај у аналима његовог живота, одједном учини непотребним и досадним. И само је јесење лишће што је падало са дрвећа и легало под ноге вечерњих пролазника дубоко продирало у његову душу некаквом болном сетом.

Он одстоја тренутак у неодлучности, махинално купи вечерње новине, затим брзим корацима скрете у Тверску улицу и дошавши до продавнице цвећа Степанова и Крутова, посла огроман букет тамноцрвених ружа оној чији је данашњи пад требао да ушлете нове ловоре у венац московског Казанове.

Није му се ишло кући, није желео да опет види наслоњаче од црвеног дрвета, Јелисаветински диван, с којим је повезано толико сада већ непотребних имена и љубавних подвига; гоблена, еротске цртеже већ безумног Врубела купљене некада са толико жара, порцулан и новгородске иконе, речју све што је радовало и живот чинило топлим.

Владимир, тако се звао, пожелe да се раствори у врелом котлу живота великог града. Он се спусти на Петровку и уобичајеним корацима, не размишљајући, сврати у мали уметнички ресторан, климну главом познатој госпођици и наручи црну кафу с ватрушком.*

Наоколо се за сточићима и у пролазима гурало десетине познатих лица у смокинзима, свиленим хаљинама, плишаним капутима и демократским сакоима. Осмехивали су му се, али је он, можда по први пут, остајао равнодушан и, махинално слушајући звуке виолина помешане са звекетом посућа, био понесен бујицом својих мисли.

Људи који су се кретали испред њега изгледаху му као картонски и притискиваху му мозак безнадежном тугом, и када се на бини појавио отмени конферансје, који с напором успостави тишину и објави почетак такмичења постеса, Владимир не могаде више да се уздржи и изиђе из бљештавог ресторана у таму московских улица.

Град са својим ноћним животом, ноћни пролазници, полуосветљени прозори, светлости будака и разговетан топот копита закаснелог фијакера у ноћној тишини, гушили су Владимира својом извесношћу, својом до краја истрошеном препознатљивошћу. Сетним погледом обухватао је познате обресе ноћних улица престонице и, одлучивши да опроба последње средство против тешке меланхолије, спусти се према Трубном тргу и у једној од уличица набе знану му кинеску јазбину опијумаша.

Па ипак, кроз неколико минута он је већ јурио одатле, још више гоњен тугом.

„Кочијашу, на Казањску!“, викну Владимир ускачући у фијакер.

Он притрча каси после другог звона и ноћни воз у 12.10 однесе га у Коломну. Владимир се надао да ће у провинцијској забити успети да сабере сопствене мисли.

II Коломна

„А од тога времена у оном никаквих догађаја достојних помена не би“.

Коломенска историјска хроника
Коломна је чувена по свом ноћном желеу.

Савремени водич

Коломна, некада славна тврђава која је штитила обалу Оке од степских татарских налета, а после — најкрупнији центар трговине житом, — у нашим је данима живела поспаним животом тихог провинцијског града. Вековно ћутање њеног Кремља нарушавало се завијањем сирена околних фабрика. Хармоника пијаног радника тек

* *ватрушка* — руски колач са сиром или воћем

је понекад одјекивала њеним сањивим улицама. Па ипак, беше то диван градић.

Ноћни воз се с тугњавом удаљавао у степу, оставивши на тамном перону Владимира и некакву двојицу забринутих трговачких путника.

Неспретни кочијаш је дуго лупао и звонио на улазу „Велике гостионице“ Ивана Шварева, све док дремовни портир није отворио врата и провео посетиоца у „раскошну“ собу са зеленим плишаним канабетом и креветом иза дрвене преграде. Хотелски слуга саопшти да осим шунке и пива ноћу ништа друго није могуће добити.

Кроз неколико минута, ставивши обећану вечеру на сто, он се удаљи. Постаде тихо. Бескрајно тихо. На столу су трепериле две свеће које су се одражавале на стаклу чаше и жутој калинкинској боци и обасјавале белу зделицу с реном и сенфом, послужену по традицији уз шунку.

Владимир је брзотемно ишао по тепиху и свежина провинцијске ноћи лагано му је разбистравала свест.

Сам са собом, он је до ужаса јасно осећао да је већ стар, да је све што му је током многих година испуњавало живот проживљено до краја, познато до презасићености.

Хтео је обичне речи, провинцијску наивност, муслинске завесе и мушкатле.

У орману, где је окачио свој капут, нађе књигу, поцепану, коју је заборавио ко зна који од његових претходника. Био је то „Ледени дом“ Лажечникова, приповедање сасвим примерено жељи за провинцијалним утисцима.

Владимир одреза велико парче шунке, нали себи пива и поче да гута страницу за страницом заливајући калинкинском течносту пустиловине Петрових сарадника.

Већ је свитало и давно су певали петли када је угасио свеће и легао да спава.

III Романтични сусрети

Код Галона ил' Калона
Ти поручи у Твери
С пармезаном макарона
Ил' кајгану пождери.

А. Пушкин

Било је једанаест часова када се Владимир пробудио и са запрепашћењем погледао околу.

По калдрми је тандркао фијакер са челичним опругама, негде у позадини баритонски бас је псујући, са уживањем грдио некаквог Вањку, и јесење сунце се пробијало кроз тешке спуштене засторе.

С мукком схвативши оно што се десило и осетивши се још више савладаним некаквом унутрашњом празнином, Владимир се нерадо подиже, позвони хотелском слуги, нареди му да отрчи по сапун и четкицу за зубе, да негде набави пешкир, и да такође донесе самовар и пециво с кавијаром, па узе да се облачи.

Постепено, новина ситуације поче да га занима и кроз један час, седећи за чајем, одгризајући вруће пециво и читајући изнуђени оглас из кога се видело да ће вечерас у градској башти господа аматери извести у корист добровољног ватрогасног друштва, за фонд набавке моторног црева, комедију господина А. Чехова „Медвед“ и да ће певати госпођа Н. и Х, он се већ осећао осетно освеженим од московске досаде.

Градски трг му се учини нешто прљавији него што је то желео, али се зато увери да је ватрогасна кула изграђена у строго спроведеном николајевском стилу, а две гимназијалке у белим чарапама и козјим получизмицама сасвим свеже и привлачне.

Поседевши пола часа испред павиљона с лимунадом у градској башти, потпуно прашњавог али са прекрасним погледом на реку, Владимир сазнаде од прсате даме која је точила лимунуладу све градске новости и, добивши практичне савете, пође у разгледање града.

Пробе кроз Пјатницку капију са које је кнез Григорије Волконски тукао некада хетмана Сагајдичног, посети храм Васкрсења, већ поче да зева, али приметно живну опазивши стасите монахиње Брусенецког манастира. Ускоро међутим, на његово бесциљно тумарање стави тачку млада незнанка у жутиим ципелама, наранџастој хаљини, тесно приљубљеној уз витак струк, и зеленом шеширу с перушком.

Натоварена стварима, штитећи се од врелих сунчевих зрака црвеним сунцобраном, она испусти дугуљасту замотуљак и трудила се да га подигне не испуштајући остале.

Владимир похита у помоћ и, добивши захвалност и одлучно одбијање предложене даље сарадње, поче да је прати на пристојном растојању све до мале дрвене кућице с терасом обавијеном бршљеном, прозорима покривеним муслинском завесом и очаравајућим мушкатлама у теглама на дрвеним прозорским оградацама.

Од трговца преко пута сазнаде да јој је име Евгенија Николајева Клирикова, да је жена ветеринара, да свира гитару и пева малоруске песме.

Часовник је показивао три. Било је време за повратак у гостионицу на заказану чорбу од кечиге и гуску са купусом.

Размишљања о сентименталној романси започетој с ветеринарком испуњавала су Владимирове мисли док се враћао већ познатим улицама градића.

Одједном, он стаде као укопан. Познати осећај приближавања заносне страсти уздрма цело његово биће. Пред њим је стајала „Велика московска фризерска радња мајстора Тјутина“ кроз чије га је велико замућено стакло гледала рибокоса воштана лутка.

IV Воштана лутка

„Рођен у знаку Риба
треба да се клони
рибокосе жене“.

Хороскоп

Била је то чудесна воштана лутка.

Густе змије риђе, готово бакарне косе уоквиривале су бледо лице

са зеленкастом опалном нијансом, које је горело од руменила и гримизних усана и било у својој композицији учвршћено огромним црним очима.

Упркос помало грубом мајсторству из свега је зрачила портретска сличност. Било је савршено јасно да је ова воштана скулптура имала живи оригинал, диван, чудесан.

Сва Владимирова маштања о савршеној женствености, о томе према чему су све претходне жене била само далека приближавања, беху, чинило се, уграбена у ово лице. Коломна, госпођа Клирикова, монахиње Брусенецког манастира и гостионичка чорба од кечиге, све беше заборављено у једном тренутку.

Аким Ипатович Тјутин, већ постарији мајстор који је некад радио код Рулјеа на Арбату и тамо изучио сложену науку фризераја, радо је пристао да са 500 рубаља прода своју рекламну лутку коју је добио у бесцење и саопштио све што је могао о пореклу воштане фигуре.

Пре месец ипо дана у Коломну је долазио велики паноптикум „Светска панорама“, где су заједно са официром који умире на бојном пољу, лављом невестом, Клеопатром, славним убицом Цеком Трбосеком показивали некакве знамените сестре близнакиње, чије презиме Тјутин беше заборавио.

Лутка која је задивила Владимира беше једна од тих сестара и доспела је у излог „Велике московске фризерске радње“ на следећи начин.

Жозеф Шантрен, сувоњави Белгијанац, власник паноптикума, живео је и хранио се код Тјутина. Послови паноптикума, у почетку успешни, кренули су лоше. Шантрен, пожњевши обилан род, није умео да отпутује на време. Задржала га је некаква романтична авантура и заглавио се у дуговима. Интересовање за паноптикум спало је на нулу, случајни посетиоци доносили су по неки грош и на крају крајева је несрећни Белгијанац морао да продајом неколико фигура ликвидира своје послове.

„Клеопатру“ је за лепе паре за украс гостинске собе купио недавно обогатио власник пароброда К., а Тјутин и његов зет, који је држао фризерску радњу у Серпухову, по пола су, на рачун Шантренових дугова, набавили сестре близнакиње и, раздвојивши их резбарском, тестером, украсили излоге својих радњи.

По обавештењима Акима Ипатовича, Шантрен се са свом својом старудијом упутио из Коломне у Москву.

Увече истога дана, одавши дужно поштовање гуски с брусницама, Владимир је брижљиво сместио у сандук воштани портрет жене која га је задивила, облажући га са свих страна гужвама новина и страницама исцепаним из недочитаног „Леденог дома“ господина Лажечникова.

Пред одлазак воза, на перону је сред гомиле излетника и шетача промакла наранџаста хаљина и црвени сунцобран госпође Клирикове, Владимир се сети свог драгог сентименталног коломенског доживљаја и при одласку воза посла ваздушни пољубац чиме непријатно изненади задужног књиговођу Сахарова, који је с већим правом сматрао госпођу Клирикову особом блиском себи него што би то могао московски архитекта.

V Трагања почињу

„Аменофис тога трена
плови ка Кипру“.

Госпођа де Фонтељ

Владимиру М., ободреном и враћеном у живот, требало је прилично времена и напора да нађе Шантрена.

Његов лакеј Грирорије стигао је већ два пута да отпутује у Серпухов и купи од сналажљивог Тјутиновог зета Корољкова другу рибу лутку за 1500 рубаља.

Серпуховски фризер, упозорен од стране Тјутина, сматрао је да је таст јефтино продао ствар и одредио је „праву“ цену, не претпостављајући, наравно, да би М. платио и пет и шест хиљада за неопходног му воштаног манекена.

Серпуховска глава, оштећена донекле од стране Корољкова који јој је кроз уши проденуо минђуше била је још лепша. Али у њој беше мање оног женственог начела које је тако задивило Владимира у Коломни.

Трагање за Шантrenom, у које беше послато неколико првених капа, текло је споро.

У централној пријавници водио се као отпутовао у Коломну, у полицији је на његово име лежао налог за заплену московског трговца Шабликина, а у професионалном удружењу артиста варијетеа и циркуса Владимиру су показали два свежња признаница које су сведочиле да је Шантрен две године исправно плаћао чланарину; рекли су такође да је изгледа пре три године наступао као гутач мачева код Никитина и више ништа нису могли да саопште.

Несавладиво осећање расло је временом у његовој души. Он се затворио у свом кабинету где су крај трбушастог орманчића александровске епохе, на фону старе француске таписерије, стајале две воштане главе.

Рука М., воћена страшћу исцртавала је обресе лица које га је задивило у десетинама нових и нових обрта. Трагања су се настављала.

Владимир је већ почео да губи наду, кад му одједном паде на ум генијална мисао да да оглас у новине.

После три дана он исплати по сто рубаља петорици посетилаца који га обавестише о месту Шантреновог боравка, а петог дана пароброд „Глинка“ довезао га је у Корчеву, где су се на високој обали Волге белеле шатре Шантреновог паноптикума.

VI Паноптикум „Светска панорама“

„Ко мадам,
саћу ти дам“.

Провинцијални разговор

Постарија дама која је продавала улазнице, објасни да господин власник није у паноптикуму и продаде за рубљу наранцасту карту с правом уласка у физиолошку салу, куда су „даме пуштане одвојено од два до три часа свакога дана“.

Желећи да убије минуте ишчекивања, Владимир се удуби у разгледање изложених фигура. Њему, који је чинило се искусио све на свету, још се ниједном није десило да буде у паноптикуму и он је с љубопитством разгледао наивне фантоме.

Запрепастила га је „Јулија Пастрана, која се родила 1842. године и живела до краја живота све прекривена длаком као звер“, „Венера у седећем положају“ и дуги низ воштаних портрета бледих величина, почев од Цека Трбосека до Бизмарка и председника Феликса Фора. Он спусти 10 копејки у неки отвор и тиме натера мрачног самоубицу да у огледалу види осветљену представу невесте која га је изневерила.

Јустар момчић му рече да се „Опсада Вердена“ покварила, али да зато раде „Парижанкине тоалете“ и „Лов на крокодиле“. Жртвујући још 10 копејки и повртевши ручку стереокинематографа, Владимир на своју срамоту осети у себи извесно интересовање за све те изложене бесмислице и, сузбијајући га, упути се касирки да дозна кад ће се већ једном вратити господин Шантрен.

Времешна дама се, чувши од непознатог име свога газде, збуну још више и рече несигурним гласом да је господин Шантрен отпутовао у непознатом правцу и није рекао кад ће се вратити.

По тону њеног гласа беше јасно да лаже и да се Белгијанац, уплашен новинским објавама о себи и имајући свакако доста повода да се чува госпође Немезиде, просто крије. Па ипак, извући било шта из ограничене тетке било је очевидно немогуће.

Морало се деловати околним путевима, испитати становнике где живи власник лутака, банути у ту кућу где станује и поново се наћи лицем у лице с мадам Сухозадовом, која је у паноптикуму продавала улазнице.

Пелагија Ивановна је била удовица Корчевског мајстора Сухозадова, живела је у Каљазинској улици у невеликом кућерку који јој је остао од мужа, зарађивала је кувајући слатко, због чега је била дугогодишња претплатница „Руских Ведомости“, сматрајући хартију тих новина бољом од свих других хартија погодних за везивање тегли с производима њеног рада.

Владимир М. је, седећи у пространој соби са ормарчетом икона у паљешком стилу, украшеним венчићима од папирних цветова, са простиркама на добро изрибаном обојеном поду, с креветом, покривеним коцкастим прекривачем, — удисао мирис рузмарина и собних јасмина који су стајали на прозорима и устрајно убеђивао Пелагију Ивановну да он уопште није ни Шабликин, нити икакав други трговац или непријатељ месје Жозефа, већ просто уметник који жели да прибави величанствену статуу „Марије Стјуарт, несрећне шкотске краљице која се пење на губилиште“, која је красила паноптикум.

После двочасовног убеђивања и документа са потписом управитеља државне банке, Пелагија Ивановна је на крају са уздахом прихватила да „покуша“ да преда господину Жозефу писмо од господина уметника.

Увече је Шантрен свраћао у собу шугаве гостионице где је одсео М., где се осећало на шчи и пиво и где су лупале билијарске кугле, праћене тешким шалама партнера.

Белгијанац није могао да исприча ништа корисно, рекао је само адресу хајделбершке фабрике где је купио партију последњих фигура и продао је за педесет рубља рачун са заглављем фирме „Папенгут и син у Хајделбергу“, из којег је произилазило да је за фигуру близнакиња било некада плаћено 300 марака.

Увече је у кабини „Мусоргског“ Владимир частио шампањцем себе и писца Ш., којег је случајно срео на пароброду, и био је срећан као никада у животу. Нит је била наћена.

VII Одлазак

За слатко сећање на
неповратне дане
Не налазим ни прекора,
ни суза.

А. Пушкин.

Дванаестог октобра на перону Александровске железничке станице невелика група пријатеља, посвећених у перипетије нове романсе московског Казанове, пратила је Владимира на норд-експрес.

Лакеј Григорије је заједно са несесерима, путним торбама и два глобтротер кофера, довезао уредно упакован сандук са воштаним лепотицама. Неколико минута до одласка воза зајапурени дечак од Нојева донесе букет завијен у хартију и цедуљу с упорном молбом да га отвори по одласку воза.

Пријатељи су у стиховима и прози желели Владимиру да улије врелу крв у воштане жиле и над Москвом се већ отварала ноћ када се воз лагано удаљи, остављајући за собом Ходинку, Пресњу, Дорогомилово, Филе...

Отишавши меким ходником међународног вагона у свој купе, Владимир је распаковао загонетни омот. По јастуцима дивана расуше се суве руже оног букета који је послао јединој жени која му се дала, а коју није узео оне незаборавне вечери, када га је непознато осећање гурнуло у Коломну.

Он се осмехну, изабра један од цветова а остале баци кроз прозор. Седе и загледа се у даљине које нестајаху. У Можајску се два пута прошета пероном, нареди да му се у купе донесе шоља кафе и леже да спава.

VIII Тајна се помало отвара

„Тајна налик замку
чији је кључ изгубљен“

Едгар По

Директор — руководилац фирме „Папенгут и син у Хајделбергу“ био је убојени Немац од око четрдесет пет година и држао се веома важно и снисходљиво.

Владимир је морао да саслуша низ сентенци о значењу воштане скулптуре, о „Флори“ Леонарда да Винчија која се чувала у Берлину у Кајзерфридрихмузеуму и била на трговачкој марки фирме Папенгут, о педагошком значају паноптикума тако слабо вреднова-

ном од стране европских државника и тек му је на крају крајева било речено да је, судећи по поднетом рачуну, Жозефу Шантрону била продата шкарт партија, пошто у рачун није унет број модела и да је за одређивање садржине лика неопходно показати саму „скулптуру“. На томе се посета завршила и следећег јутра је пред капију фабрике „Папенгут и син у Хајделбергу“ силовити такси, шкрипећи по шљунку друма, довезао Владимира с његовим драгоценим сандуком.

Ослобођене хартије рићокосе горгоне-медузе блеснуше на сунцу својим бакарним плетеницама и дубоки поглед поново паде у најдубљи део душе московског архитекте.

Завлада ћутање. Деловало је да је сам директор био поражен производима своје фабрике. Он притисну звоно и посланом који уће нареди да позове мистера Пинкса, управника монтажне радионице.

„Па то су оне исте, мистер Пинкс?“, — обрати се директор ушавшем сувоњавом Американцу.

„Да, бесумње оне исте, шефе“, одговори Пинкс и отвори књигу поруџбина коју директор предаде Владимиру.

„Сестре Хенрихсон, близнакиње из Ротердама, 18 година, приказане у многим циркусима Старог и Новог света. У Паризу у Сирк де Пари, у Лондону у Пикадили Мјузик-Холу, израђене од стране скулптора Ван Хотеа у Хајделбергу“.

Директор даде Владимиру да у бележницу препише написано и, затворивши књигу, додаде:

„Захваљујући овој скулптури лишили смо се најбољег нашег мајстора. Када нам је овај феномен постао познат и његов власник, будући у Хајделбергу, предложио је нашој фирми искључиво право репродукције за 2000 марака, ми смо, ценећи изузетност феномена, пристали да платимо назначену суму и послали смо ради портретисања свог најбољег мајстора — Ван Хотеа.

Али, не имајући довољно стабилности, несрећни Холанђанин плану неприродном страшћу према једној од сестара Хенрихсон и, довршивши скулптуру, обеси се.

Док је Владимир силазио низ степенице из канцеларије фирме „Папенгут и син у Хајделбергу“ у глави му се све вртело.

IX Тражећи рићокосу Афродиту

„Срце моје удараше...“

Карамзин

Ни оскудна обавештења канцеларије „Папенгут и син у Хајделбергу“, ни други извори, нису могли да пруже Владимиру бар до некле тачна обавештења о даљој судбини „сестара Хенрихсон“.

Било је познато да су после трагичне смрти Ван Хотеа журно напустиле Хајделберг, да су имале два наступа у циркусу Шулиц у Мајнцу и то је све... даље се нит губила и најпре се могло претпоставити да су напустиле Немачку или промениле своје позоришно име.

Огласи у најраспрострањенијим новинама света нису дали никакве резултате без обзира на висину награда обећаних за било какво обавештење о месту боравка сестара близнакиња.

Три интернационална бироа исецкала су хиљаде новина и позоришних издања на двадесет седам најважнијих светских језика, пустошећи театарске хронике, али нису могле да понуде ни један редак посвећен „сестрама Хенрихсон“.

Истина, име „Хенрихсон“ било је обично у циркуским огласима, али су у већини случајева под овим именом наступали укротитељи тигрова и ни једном стрпљиве маказе класификаторки нису нишле на помен загонетних сестара.

Зато су исецци из старих новина садржали доста материјала, истина прилично једноличног. Владимир је могао да проследи цео ток њихове каријере. Име сестара први пут се појавило 15-ог маја 19^{XX} године на огласу кабареа у малој белгијској бањи Спа, изгубљеној у Арденским планинама, прослављеној својом окрепљујућом досадом, водама, игром *petit chevaux* и „ликером Спа“.

Даље су сестре наступале у Лијежу и Намиру после чега их је „открио“ талентовани менаџер Горчкорс и име „Сестре Хенрихсон“ украсило је видно место огласа Пикадили Мјузик-Хола, париски циркуса и варијетеа највећих градова Старог и Новог света; боравиле су чак у арени Соломонсковљевог циркуса у Москви, али после свог мајнцког наступа нестају без трага.

Током три протекле године на циркуској арени се сличне нумере нису уопште појављивале и многи су сматрали да су сестре због некаквог непријатног сплета околности изгубиле солидне менаџере и биле принуђене да наступају у трећеразредним циркусима и паноптикумима који нису имали штампане плакате и нису давали огласе у новине.

Разочаравши се у систематско трагање и поверивши његов наставак „Париској канцеларији обавештења свих врста, под фирмом „Испунитељ“, Владимир се латио потраге на срећу по свим европским градовима, великим и малим, верујући у свој успех и надајући се да пронађе трагове несталих сестара.

Он постаде редован гост циркуса и паноптикума, у које раније није завиривао.

Часовима је мотрио како се на песку арене смењују црпкиња одевена у зелену свилу која је с вриском плесала на ужету, бициклист који је изводио мртве петље, јахачица која је у поамним салто мортале летела над мирно галопирајућим коњима, преглупе пантомиме и оштроумне клоунове, сјајног Пишела и ефектну Монтегри. Научио се да разликује талентованог акробату од недаровитости, почео је да разумева савршенство уздржаног циркуског стила и префињену уметност композиције циркуских програма.

Заволео је старинску циркуску традицију и с nelaгодношћу је примао појаве циркуског модернизма.

Упознао се са најчувенијим артистима арене, с директорима циркуса, срео је многе који су некада видели „сестре Хенрихсон“ и потврдили њихову опожност и потпуну сличност с воштаним бистама које су увек пратиле М. на његовим путовањима; па ипак, нико није

могао да дода ни један нови редак на већ раније скупљене материјале.

Само једном приликом, у Антверпену му сину осмех загонетне незнанке.

Тек што су у заслепљујућем блеску електричних светиљки промакле беле коњске сапи и мадмазел Монтегри клањајући се слала лево и десно опроштајне пољупце, на арену истрча рибокоса девојка утонула у зелене волане и поче да се извија у тешкој тачки „Жена-Змија“, прегипајући се као баршунасти цвет на тиркизном тепиху, што као дречећа флека беше бачен на црвени песак арене.

Срце Владимирова убрзано закуца, толико је била велика сличност артисткиње с воштаном скулптуром, али пажљиво разгледање кроз двоглед установи и разлике и, пре свега, плаве очи.

„Лепа је, веома лепа“, рече наглас његов сусед — постарији пуковник, „па ипак је врло далеко од Кити Хенрихсон!“

Треба ли рећи с каквим је жаром Владимир почео да испитује пуковника о каквој „Кити Хенрихсон“ он то говори, како безумно беше радостан да сретне поштоваоца својих сестара.

Готово читаву ноћ преседеше они испред воштаних лутака у удобној соби Библи хотела и Владимир је у заносу слушао дуге пуковникове приче о замишљеној Кити и чилој Берти Хенрихсон, тако паметним и развијеним упркос својој наказности, тако различитим и тако оданим једна другој. Пуковник, који их је још пре четири године изгубио из вида сматрао је да су умрле или да су, раздвојивши се путем операције, започеле нови живот од пара скупљених својом наказношћу.

Пред свитање се растадоше и те, за њега срећне ноћи, Владимир не склопи ока.

X Неуспех

Нек радосно ме носе силовити вагони
Од безумстава севера
где роди се Голдони...

М. Кузмин

Прође пола године. Владимир се ни за корак не помери у својим трагањима. Безумни трошкови које је правио уздрмали су његово материјално благостање, а писма пријатеља саветовала су му да одбаци луда бунцања и врати се у Москву где ће наћи много новог и много нових.

Ослабивши и остаривши, он опет, шетајући једном алејама Прагтера, осети стару московску тугу, погледа снужденим очима наоколо и, са својственом му одлучношћу, одрече се своје страсти и реши да пре повратка кући отпутује на месец дана у Венецију да се одмори, да погледа Борбонеа, Тицијана, Палму старијег, портрете Морета и таванице Тијепола, да нахрани голубе на тргу Светог Марка и спомене се далеких дана своје прве љубави, која му се отворила у преливима врелог венецијанског сунца.

XI Венецијански сусрет

„Читаоц си свог живота
само, знај,
Ниси писац, јер повести
не знаш крај“.

М. Кузмин

Задржавши се у снеговима у близини Понтебоа, бечки експрес се тек у сумрак спусти на марчита* и пиринчана поља, наводњавана мутним водама реке По и после поноћи приспе на перон венецијанске станице.

Две америчке парне локомотиве тешко су дисале подрхтавајући свим својим металним телом и испуштајући пару. Путници су се комешали узимајући своје путне торбе, смирено и спретно трчкарали су носачи. Заступници гостионица извикивали су имена својих хотела.

„Хотел Палас, Мажестик, Алби, хотел Савој“...

Владимир је желео да обавезно одседне у оној гостионици у коју је пре двадесет година право из божићне Москве довезао Валентину, замотану у земску бундицу, сву, чинило се, још засуту пахуљицама Петровског парка по коме су се возикали пред одлазак воза.

Ма колико да се трудио, није могао да се сети назива хотела, све док му пред очима није промакао ливрејски качкет са написом „Хотел Ливорно“.

Несумњиво, то беше управо хотел Ливорно, а соба је била број 24.

После једног минута гондола га је односила кроз црне воде канала великог града маски, варљивих огледала, ћутљивих киша, Голдонијевих хероја, Гоцијевих ликова и великих венецијанских сликара.

Беше облачна ноћ и тим се удобнијом учини невелика соба с меканим тепихом, бокалом воде, огромним креветом, старинским венецијанским огледалом и шољом врућег какаоа испред меке постеле.

Упркос низу одједном искрслих успомена, умор је тражио своје и Владимир, једва стигавши да прогута врели напитака, склопи уморне очи.

Беше већ касно када се пробудио... Негде су гугутали голубови, доносило се плузкање воде канала, дозивања гондолијера и узвици уличних продаваца.

Јарке сунчеве пеге пробијале су се кроз затворене ролетне и пловиле у слаткој немоћи по поду, пунећи целу собу сунчаном измаглицом.

Владимир се блажено протеже, ослободи се ћебета, спусти ногу на тепих и брзо приђе прозору и подиже жалужине.

Врело венецијанско подне замириса му у сусрет и он умало не јекну од запрепашћења:

На супротној страни канала стајала је велика циркуска барака и на њој је блистао огроман златан натпис:

**ПАНОПТИКУМ — АМЕРИКЕН
НОВО! ЧУДО ПРИРОДЕ! НОВО!
ЗАПАЊУЈУЋИ ФЕНОМЕН!
СЕСТРЕ ХЕНРИХСОН!**

* итал. marcita — наводњавана ливада

XII Сестре Хенрихсон

„У том се тренутку читав
театар осветли лојаницама
и гледаоци запљескаше у
знак задовољства“.

Карамзин

Када је Владимир прилазио дречаво нашараном улазу „Паноптику-Америкена“ за њега није више могло да буде никаквих сумњи. Са огромног белог плаката у очи су се бацале, насликане упадљивим бојама, две главе необичних лепотица, живо му напомињући давно познате црте.

Узбуђена гомила таласала се испред касе. Жене у црним чипканим огртачима, војници у плавим униформама, војници у црном, берсаљери,* дечаци, две руске излетнице, очевидно учитељице из Елабуге, у потрази за снажним доживљајима из паноптикума, двад-три радника с дугим шаловима обмотаним око врата, немачка породица и остали учесници венецијанске гомиле.

На широком подијуму два лакрдијаша су ударала у бубањ, а румена Коломбина бацала је погледе на одважног потпоручника.

Представа је била у пуном јеку када је Владимир ушао у препуно гледалиште. Мафионичар Кинез, који тек што беше извадио из свог празног бубња дванаест тањира с врелим макаронама и неколико боца Долђе Спуманта, напуни два стаклена тањира водом обмота их канапом и широким замахом пусти да се врте у круг око њега, пропраћајући њихов пискутави лет грленим криком.

Владимир је осећао како му убрзано куца срце и познато осећање заносне страсти, слично ономе које је осетио у Коломни при првом погледу на воштану лутку, прожимало је цело његово биће.

Име сестара Хенрихсон налазило се у програму непосредно иза Кинеза Ти-Фан-Таја и Владимир је у слаткој чежњи и с некаквим пријатним страхом очекивао завршетак пробране кинеске тачке.

Захватајући блиставе тацнице једну за другом на врхове палица, Кинез их је приморавао да пруже у брзом лету, управљајући треперавим ковитлацем читае десетине штапића. Равномерно кружење тањира уз брујање струна једноставног оркестра, принуди Владимира да затвори очи како би избегао вртоглавицу.

Провала плуска натера га да се прене. Кинез беше завршио и одлазио је прислањајући руке на груди.

Бугљиви лакеји скупеше његову опрему и поставише на сцену двоструки трон направљен по угледу на египатски стил и сместа га затворише параваном с представом ибиса, сфинги и ступцима хијероглифа.

За параваном се зачуше кораци и са стране изиђе мали Арапчић у огромној белој чалми и тиркизним шалварама, и значајно принесе прст уснама. „Пст... Пст...“ зачу се са свих страна и постепено завлада тишина. Иза паравана се разлегосе звуци струна и Арапче га брзо сложи.

Владимир, заривши руке у седиште, осети како су му се откуцаји срца убрзали и хладан зној проби његово чело. Пред његовим очи-

* итал. bersagliere — стрелац

ма промакоше два обнажена тела, једва покривена грудњацима и појасима египатских плесачица.

Познате змије бакарне косе спуштале су се низ раскошне обличне зеленкастог опалног тела, црне Бертине очи растапале су његову душу, а црвена уста одисала су чулним осмехом.

Он није видео шта су заправо изводиле сестре, он чак није схватао где је — све представе његове најватреније уобразиље, најсмелије слутње, беху превазиђене стварношћу.

Густе змије рибе, готово бакарне косе, уоквиравале су бледо лице са зеленкастом нијансом, које је горело од руменила и гримизних усана и било у својој композицији учвршћено огромним црним очима, линије рамена, бедара и трбуха текле су слично превојима тела чудесне Венере великог Сандра.

Сва Владимирова маштања о савршеној женствености, о томе према чему су све претходне жене биле само далека приближавања, беху, чинило се, уграђена у ово тело.

Арапчић рашири параван. Сестре ишчезоше. Гомила је махнитала.

Владимир устаде и са чуђењем погледа на распомамљене људе.

„Откуда ове њушке овде! Излазите напоље! Губите се!“, хтео је да викне, али се уздржао и скоро тетуралући се кренуо ка излазу.

XIII Рићокоса Афродита

На дивану је лежао корсет,
доказ њеног витког струка,
ноћна калица с розе тракама
и чешаљ од корњачевине.

Карамзин

Увече тог истог дана Станислав Подгурски власник паноптикума, аустријски Пољак родом из Закопана, упознао је Владимира са „сестрама Хенрихсон“.

Холанђанке су сасвим чисто говориле немачки. Биле су љубазне и веома скромно одевене у белу хаљину с туфнама. На зиду њихове собе висила је некаква избледела породична фотографија и савршен у цорновском маниру насликан уљани портрет. На столу је беживотно светлוצао чајник.

Разговор у почетку није ишао. Владимир је више желео да сагледа него да прича. Па ипак, морало се говорити.

Ускоро га је опори Бертин контраалт увукао у живахан разговор о циркуским знаменитостима.

Берта — она чији воштани лик беше тако задивно Владимира у Коломни, била је нешто мршавија од своје сестре, типичне немачке лепотице. Њено лице је било чак мање лепо него смирено класично Китино. Али је некаква арома, некаква недоречена тајна прожигмала цело њено биће.

Деловало је као да све што је она говорила и радила није било стварно, већ хотимично, изговорено једино из учтивости према сабеседнику и незанимљиво њој самој.

Њена привидна ведрина била је хладна и огромне очи често су се замагљивале непрозирним оловним бљеском. Чинило се да је тамо негде, ван домашаја сабеседника, она имала други живот, примамљив, дубок својим садржајем.

Уосталом, све то јој није сметало да буде привлачна сабеседница, а младеж на њеном врату боље је од свих речи говорио о томе каква је изузетна жена била сестра добродушне Кити.

Владимир, у почетку збуњен неприродном близином близнакиња, ускоро престаде да је примећује и приповедао је о својим трагањима.

Задивио је сестре својим снажним интересовањем за њих.

Растали су се као пријатељи. Одлазећи, Владимир је сазнао да портрет на зиду, рађен у цорновском стилу, представља вајара Ван Хотеа.

XIV Одсеви

У сенци пурпурних завеса
Блиста златни лежај.

А. Пушкин

Сву ноћ су Владимира мучили кошмари. Он се гушио у змијским загрљајима бакарних плетеница. Влажне вилинске руке обавијале су његов врели врат и грки пијани пољупци заривали су се у његово тело, остављајући трагове уједа вампирских зуба.

Ујутру је већ однео сестрама букетић магнолија и затекао их веселе и насмејане при јутарњој кафи. Оне га задржаше код себе. Увече их је возио гондолом по Великом каналу. Следећег дана поново је био код њих, чиме је изазвао видно незадовољство Подгурскога.

Опори Бертин глас, њене наивне песмице, овладали су њим у целости и до краја. Они бежу једина за њега постојећа реалност, све остало је био дим.

Он је опустошио антикварске радње украшавајући огрлицама зеленкасто тело и уплићући драгоцености чинквечента у бакарне плетенице.

Неприродна повезаност сестара и непрекидно присилно Китино присуство збуњивали су га у почетку. Ускоро је, међутим, уловивши искусним срцем како се у души његове пријатељице разгорева необична тињајућа страст, заборавио на Кити. Навала његових осећања покоравала је, чинило се, обе сестре. И само једном приликом, када је заборавивши се пољубио обнажено Бертино колено, његове очи сретеше ужаснути Китин поглед. Али то беше само један трен. Ускоро је читав свет потонуо у побеснелом океану страсти.

XV Катастрофа

Osculaque insetuit cupide
luctantia linguis.
Lascivum femori
supposuitque femur . . .

P. Ovidius Naso

.
.
.
.
.

XVI Китине белешке

Разбијено огледало означава
смрт.

Знамење

1. септембар. Венеција

Берта се заборавила у полусну.

Користим тренутак да запишем чудовишну историју нашег живота. Никада нисам мислила да будем писац, али догађаји који ме окружују толико су чудновати, дах смрти окружује нас са свих страна и кобни се расплет очевидно приближава. Нека ове странице послуже као завештање једне Кити Ван Хоте, једне од несрећних „сестара Хенрихсон“ циркуске арене.

Ја и сестра Берта рођене смо као близнакиње, срасле својим бедрима, у имућној трговачкој породици Ван Хоте у Ротердаму.

Мајчин порођај је био веома тежак и отац нас је, желећи да сакрије нашу наказност и намеравајући да нас касније раздвоји операционим путем, однео код нерођене сестре наше мајке.

Међутим, хирурзи су одбили да изврше операцију, говорећи да она прети смрћу једној од нас. Мати није могла да се опорави од порођаја и ускоро умре. Отац нас је, не желећи да од себе направи предмет подсмеха у очима својих клијената и берзанских пријатеља, васпитавао веома савесно, мада ни једном није дошао да нас види.

Ускоро се он оженио по други пут и умро од куге, донете случајно са зачинима са острва Јаве једним од пароброда његове компаније.

Његова удовица, која је већ после мужевљеве смрти родила де-чака, ништа или готово ништа није знала о нашем постојању. Очев бележник послао је теткици незнатну суму нара, остављених за наше васпитање.

Међутим, после неколико година је пресушио и овај оскудни извор нашег прехрањивања. Већ смо биле спремне да се упознамо са ужасима беде, кад нам је власник једног путујућег циркуса предложио да се придружимо артистима његове трупе и да својом наказношћу зарађујемо хлеб насушни. После краткотрајног колебања

и сузних теткихиних молби ми, које смо тада биле тринаестогодишње девојчице, пристадо смо и кроз недељу дана већ се појависмо под именом „сестара Хенрихсон“ на подијуму кабарета у Спа.

Нећу да описујем наш циркуски живот, он је тако једоличан, лако замарајуће жалостан, посебно за нас, приковане својом наказношћу за затворени собни живот.

Ипак, ми нисмо роптале. Увек смо умеле да у собама свог скиталачког живота створимо топлу породичну удобност. Да пронађемо малобројне искрене пријатеље. До сада се сећам антверпенског пуковника, тако нежног према мени, који је са толиком пажњом погађао наше жеље.

Нисмо упознале очинску нежност, али он ми се често чинио као отац. Чула сам да је и касније врло топло говорио о нама. Где ли је он сада, стари, добри пуковник Вотар! Понекад су нас у колицима возили по градовима које је посећивала наша трупа. Ретко смо посећивале позоришта, пењући се после подизања завесе у дубину ложе и одвозећи се пре краја представе.

Зарађивале смо веома много и маштале да, скупивши неколико десетина хиљада франака, заувек напустимо арену и тихо, далеко од људи, завршимо свој живот.

А онда се одједном, за време нашег гостовања у Хајделбергу, крило трагедије први пут раширило над нама. Наш менаџер нас је убедио да за веома велике паре уступимо право репродукције „феномена Сестара Хенрихсон“ фирми воштаних лутака у Хајделбергу... Заборавила сам име те фирме.

Кроз два дана упознаше нас са младим скулптором који се веома умешно и спретно латио вајања наших воштаних ликова.

На несрећу, он се веома свидео Берти и сестрине песмице га сасвим сведоше с ума.

Неприродна сликарева страст према прекрасној накази разгоревала се слично ватрама Ивањске ноћи. Грозничави сјај у сестриним очима, учестало куцање њеног срца, откривали су у њој ново, мени непознато биће. Сликареве очи мутиле су се тешким мраком.

Непогода се приближавала.

Трагичан расплет...

Берта се буди. Завршавам.

3. септембар. Венеција.

Настављам. Трагичан расплет показао се ужаснијим и бржим него што се могло мислити.

Једне вечери, кад се атмосфера страсти згуснула око нас до те мере да сам, чинило се, била спремна да шчепам секиру нашег циркуског столара Жермена и да се, расекавши своју и сестрину кобну повезаност, бацим кроз прозор — сликар кога смо ми звали просто „мили Проспер“ рече своје пуно име „Проспер Ван Хоте“.

Нисам се уздржала од крика. Два питања су била довољна да се одстране све сумње. Крај наших ногу лежао је син нашег оца, наш млађи брат. Као суманут он скочи на ноге и, ухвативши се за главу, истрча кроз врата.

Ујутру смо сазнале да се обесио.

Сестра се разболела од нервне грознице. Кад је оздравила ми смо се, везане уговором, још два пута појавиле на арени у неком немачком градићу. Затим смо отпутовале, прво у Ган, а после у Бриж, рачунајући да од своје уштећевине проживимо неколико година спокојним, затвореним животом.

Меланхолична звоњава брижских звона, тишина улица, готово безљудних и црни лабудови на глаткој тамнозеленој воденој површини канала постадоше лековити балзам за нас.

Првих месеци смо по читаве дане седеле крај прозора. Ја сам ишчитавала књиге, а Берта је суманутим очима гледала на лабудове који су лагано пливали и стотинама пута понављала четворостих који је некада написао Проспер.

Црни лабуд сад штови над зеленим валом,
Сенке дрхте у сумрачје тамно —
Ми се сретасмо некад, памтим са сетом,
Али не памтим када, дал' скоро' ил' давно.

Тако је у неживљењу прошла једна година, друга... Бертине очи почеше да се осмехују, она се прихвати ручног рада и не једном спусти своје уске прсте на струне лутње. Треће године наша уштећевина поче да се ближи крају и морало се мислити о „послу“. Написале смо писмо једном старом пријатељу.

После недељу дана посетио нас је човек са округлим шеширом, за кога се испоставило да је импресарио Подгурски који припрема турнеју по лучким градовима Средоземног мора. Берта се заинтересовала и ми потписасмо врло повољан уговор. Заједно са паноптикумом биле смо у Хелиополису и Александрији, посетиле Алжир, два месеца смо проживеле у Барселони, провеле зиму у Палерму и кобна судбина баци нас у Венецију.

10. септембар. Венеција.

Настављам. Трећег дана нашег венецијанског гостовања, ујутру, чешљајући своју раскошну бакарну косу, Берта испусти и разби округло огледало. Ми се с ужасом погледасмо. Од свих страшних знамења ово је било најпоузданије. А увече истог дана Подгурски нам доведе московског архитекту Валдемара М., који је одавно настојао да се упозна са нама.

Блед, са црном асирском брадом, он је изгледао као човек који је продао своју душу ђаволу, а његов говор, као и иначе код свих Руса који говоре немачки, био је мелодичан и подсећао ме због нечег на малагу коју смо пиле у Барселони.

Јасно памтим то проклето вече и ноћ када је Бертино срце кучало другачије него обично, сасвим као у незаборавним хајделбершким данима.

Чинило се да је Просперов дух оживео у овом северњаку, чинило се да је тајанствена власт почившег несрећног брата над Бертином душом била однекуд дата овом бледом човеку с мачјим манирима. Узалудне су биле моје речи и опомене, бесане ноћи и заједничке сузе које су влажиле заједнички јастук и заклетве, даване у свитање.

Страст се распламсавала, снажна бујица захватала је све и чак сам и ја, прикована наказношћу за своју сестру, била некако чудновато понесена њеним таласима. Његове речи, осмеси, додири, жигосали су нашу страст попут усијаног метала. И онда једном, док сам се ја у наступу очаја заривала зубима у јастук, Берта постаде његова.

Побегао је од нас усред ноћи. Сестра је провела три дана нема као камен. Онда се пренула. Терала га. Поново звала к себи. Он је, блед као смрт, сатима лежао крај њених ногу, а онда, бежећи, није долазио данима.

Отегли су се месеци бунила и безумља... Ми осетисмо да се под Бертиним срцем родио нови живот. Циркус давно беше отпутовао. Валдемар је за нас платио огромну одштету Подгурском.

21. септембар. Венеција.

Берта бунца већ другу ноћ. Доктори се плаше тешког порођаја. Говоре о нашем раздвајању оперативним путем. Валдемар иде као безумник. Берта га, кад се пробуди, тера од себе. Ноћу у бунилу зове Приспера.

23. септембар.

Данас сам дошла себи и вриснула. Берте није било крај мене. Моја десна рука била је савршено слободна. Доктори кажу да је Берта родила девојчицу и да је она у другој соби.

29. септембар.

Коначно су ми испричали све. Већ је недеља дана како Берте нема међу живима. Када је порођај почео, раздвојили су нас. Страховали су да ће сепса која је наступила бити смртоносна и за мене. Боже! Дај ми да преживим све ово.

30. септембар. Венеција.

Још увек сам сасвим слаба. Данас су ми показали моју малу потпуно црвену сестричину. Кажу да је, када је агонија почела, Берта отерала Валдемара и наредила му да опнутује из града.

Ја сам схватила њене побуде и молила сам доктора да, у случају да се Валдемар врати, каже да смо све три умрле — и Берта и ја, и мала Жанета. Када се опоравим отпутоваћемо далеко, далеко, и нико никада неће испричати Жанети о страшним утварама њеног порекла.

XVII Безумље

Агрономска помоћ становништву била је у Италији вероватно потребнија него у било којој другој земљи.

А. Чупров

Владимир М. се, испуњавајући Бертину предсмртну наредбу, готово посрћући од умора, с избезумљеним упаљеним очима, одвукао

на станицу и сео у први воз, који га одвезе некуд.

Био је то за њега необичан воз. У њему не беше странаца. Они-ски, плећати пољопривредници гласно су се смејали и разговарали о суперфосфатима, о кружним Рандаловим дрљачама, грдили свог агронома и с поштовањем говорили о неком Бицоцеру, Луцатију и Пођу и псовали, пљујући на под, врсту рогате марве, називајући је Бергомаско.

Воз се зауставио у Пјаћенци, земљорадничком центру италијанског севера.

Била је то закулисна Италија. Она која чини праву нацију и која је странцу потпуно непозната.

Италијани воле да маштају о „Трећем Риму“. Ако је први био Рим антике, други — Рим папе, онда ће трећи Рим бити Рим задругарства, усавршене агрономије и националне индустрије италијанске демократије.

Међутим, Владимиру М. уопште није до свега тога било стало и он је у Пјаћенци снужено тумарао по пољопривредној изложби, гледајући напредне утовљене бикове, клизећи очима по шареним агрономским плакатима и махиално слушајући ватрене речи неког каноника о предностима енглеске дренаже за вечно зелена марчита.

Намучивши се с једноличним и досадним приказом земљорадничке културе, Владимир се пресели у Павију и близу ње пронађе велики манастир, оспособљен за израду ликера.

Раскошне барокне капеле, витке и лаке колоне манастирских дворишта, ружичњаци пун миомириса, пружише му могућност да сабере мисли.

Заблудели поглед поврати смисао и кроз четири дана он већ нађе у себи снаге да се врати у Венецију. Покорно је саслушао вест о смрти сестара и своје кћери и одмах се, одједном погрљен и стар, упуту на станицу, немајући снаге да остане у граду који је постао гробница његове среће.

Када га је црна гондола возила по уским каналима — смркавало се. Раскошан живот је кипео и звонио над Венецијом.

XVIII Опет у Москви

„Крајем маја 1694. године Госпођа Савињи обави последње путовање у Грињан“.

„Плутарх за девице“

Експресни воз лагано приђе московским перонима. Промаче Тријумфална капија, дутики, Тверски булевар. Владимир М. се вратио у свој стари стан у улици између Арбата и Пречистенке.

Владимир с тугом погледа наслоњаче од црвеног дрвета, Јелисаветински диван, с којим је повезано толико, сада већ непотребних имена и љубавних подвига, на гоблене, еротске цртеже већ безумног Врубља, купљене некада са толико жара, порцулан и новгородске иконе, речју на све оно што је некада радовало и живот чинило топлим.

Његово материјално стање, некада знатно, било је порушено до темеља.

Морао је да прода еротске гравире, нешто намештаја и величанственог новгородског „Фрола и Лавра“ с црвеним премазима на модром и изненађујућим пегавим пропланцима.

Владимир се осећао као манекен, марионета коју је невидљива рука вукла на канапу. Пријатељи га нису препознавали. Водио је затворен и недружељубив живот. Поручбине је, међутим, примао и овај последњи период његове делатности подарио је Москви неколико хировитих и чудних здања.

XIX Афродитина приказа

Ти чулија си, више земна
од живих, сенко блистава.

Баратински

Прошло је више од пола године. Владимир је шетао по стазама Александровског парка. Пратио је незаинтересованим погледом заљубљене пролећне парове и гимназијалце који су бубали пред испит.

Он подиже главу, погледа на линију зупчастих кремаљских зидина обасјаних залазећим сунцем и свим својим бићем осети приближавање смрти.

Болесно пожелеле да још једном удахне вреле зраке венецијанског сунца, да чује шљусак весла по ноћној води канала.

Израчуна у мислима још неотплаћене дугове и, одмахнувши руком, реши да отпутује у Венецију.

Када се бечки експрес, каснећи по обичају, спуштао у италијанску долину, на марчита и пиринчана поља, наводњавана мутним водама реке По, већ се смркавало и тек после поноћи он приспе на пероне венецијанске станице.

Две америчке парне локомотиве, тешко дишући, подрхтавале су свим својим металним телом, комешали су се путници, смирено и спретно трчкарали су носачи, преносећи путне торбе и кофере. Заступници гостионица извикивали су имена својих хотела:

„Хотел Палас! Мажестик! Алби! Хотел Савој!“ Све је било до ужаса исто.

Владимир је одсео у броју 24 хотела Ливорно.

Беше већ касно када се пробудио... Негде су гугутали голубови, доносило се плускање воде канала, дозивања гондолијера и узвици уличних продаваца. Све је било злослутно исто. Све је треперило у некаком саркастичном Роковом осмеху.

Владимир спусти ноге на теших и лагано приђе прозору, подиже брзим покретима жалузине и трже се задрхтавши од ужаса.

Испред себе, на супротној обали канала, тамо где је некада био паноптикум, он угледа огроман излог раскошне фризерске радње; кроз чије су га зеленкасто стакло посматрале воштане главе сестара Хенрихсон, које беше заборавио онда, бежећи из Венеције.

Злокобне лутке гледале су у његову опустошену душу својим прним очима, осенченим зеленкастим опалом тела и рићим, готово бакарним змијама косе.

Владимир се спусти на под и приљубивши чело на мермерни рагаст прозора, заплака.

XX Sic transit gloriamundi

У московском стану М. дебели слојеви прашине покривали су наслоњаче од црвеног дрвета, Јелисаветински диван, трбушасте орманчиће Александровске епохе и два тома Палладија, заборављена на дивану.

Стари пацов је, коначно, прогризао тврду даску писаћег стола и прихватио се свежња писама. Уска свилена трака пуче и писма, исцртана финим женским рукописом, расуше се по фијоци. Пацов се уплаши и побеже.

И то је све, господо.

Боровиха на Москви рецит
Август 1918. године*

Са руског превела:

Људмила ЈОКСИМОВИЋ

* Напомена:

Александар Василевич Чајанов (1888—1939), мало познати заговетни руски писац, ни једну своју причу није потписивао правим именом и презименом, већ псеудонимом. Ова прича ботаничара Х. преузета је из америчког издања збирке његових повести „История парикмахерской куклы и другие сочинения ботаника Х“ (Russica publishers, inc., New York, MCMLXXXII).